

Позбавлені волі жінки

*Витяг з Десятої Загальної доповіді,
опубліковано 2000 року*

Попередні зауваження

21. У деяких попередніх Загальних доповідях Комітет відзначав критерії, на які він спирається в своїй роботі у різних місцях утримання позбавлених волі осіб, включаючи поліцейські дільниці, тюрми, центри для утримання порушників імміграційного законодавства, психіатричні лікарні і заклади для утримання неповнолітніх.

Природно, що Комітет застосовує зазначені вище критерії як по відношенню до позбавлених волі чоловіків, так і до позбавлених волі жінок. Проте, в усіх державах Ради Європи ув'язнені жінки становлять відносно невеликий відсоток від загальної кількості позбавлених волі. В силу цього чиннику облаштування окремих закладів для утримання позбавлених волі жінок може виявитись для держави занадто витратною справою; як наслідок, закладів для утримання позбавлених волі жінок обмаль (і, подеколи, вони розташовані дуже далеко від жіничного дому чи від місця проживання її дітей), і вони перебувають у приміщеннях, які раніше призначались для чоловіків (і де одночасно утримуються чоловіки). За таких обставин необхідно окремо подбати про гарантування позбавленим волі жінкам безпечного і пристойного середовища для відбуття покарання.

З метою наголошення на великій увазі, яку Комітет приділяє запобіганню жорстокому поведженню з позбавленими волі жінками, він присвятив цей розділ Десятої Загальної доповіді окремим найважливішим аспектам зазначеного питання і переслідуваням Комітетом відповідним цілям. Комітет сподівається, що в такий спосіб чітко сповістить дотичним національним органам про свою позицію щодо поводження із позбавленими волі жінками. Як і в минулі роки, **Комітет буде радий коментарям відносно цього розділу Загальної доповіді.**

22. Слід одразу наголосити, що занепокоєння Комітету щодо охоплених у цьому розділі питань стосуються всіх місць утримання жінок, незалежно від їхньої специфіки. Втім, досвід Комітету показує, що ризики для особистої фізичної і/ або психологічної безпеки та недоторканності жінок можуть бути найбільшими в період одразу після затримання. Отже, особлива увага повинна приділятися забезпеченню додержання викладених нижче критеріїв саме на цьому етапі позбавлення жінки волі.

Комітет також вважає за доцільне підкреслити, що будь-які стандарти, котрі він розробляє по цих питаннях, мають розглядатись як додаткові до стандартів, викладених у

інших міжнародних правових інструментах, Включаючи Європейську Конвенцію з прав людини, Конвенцію ООН про права дитини, Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації жінок і Звід принципів ООН про захист усіх осіб, у будь-який спосіб затриманих або ув'язнених.

Гендерний чинник у кадровому забезпеченні – Жіночий персонал

23. Як Комітет наголосив у своїй Дев'ятій Загальній Доповіді, наявність жінок серед пенітенціарного персоналу становить важливу гарантію від жорстокого поводження в місцях позбавлення волі. Наявність у персоналі як чоловіків, так і жінок може позитивно впливати на моральний дух у пенітенціарному закладі і на формування більш нормального середовища в місці утримання.

Наявність жінок у персоналі уможливить правильний розподіл функцій при виконанні таких чутливих з гендерної точки зору доручень, як, наприклад, проведення обшуку. У цьому контексті Комітет ізнов наголошує, що позбавлені волі особи мають обшукуватись лише особами своєї статі і що будь-який обшук, котрий потребує роздягання позбавленої волі особи, має здійснюватись поза полем зору персоналу протилежної статі.

Окреме розміщення позбавлених волі жінок

24. Обов'язок держави доглядати за позбавленими волі особами включає обов'язок захищати їх від інших, які захочуть заподіяти їм шкоду. Комітету подеколи доводилось чути скарги про наругу жінок над жінками. Однак, значно частіше Комітет мав справу із заявами про жорстоке поводження чоловіків із позбавленими волі жінками (і, зокрема, про сексуальні домагання, включаючи словесні образи із сексуальним підтекстом), особливо у тих країнах, де держава не може забезпечити окреме утримання позбавлених волі жінок у закладах, переважно укомплектованих жіночими кадрами.

Жінки, яких позбавлено волі, неодмінно повинні утримуватись у приміщеннях, фізично відокремлених від будь-яких інших приміщень закладу, де утримуються будь-які чоловіки. Принагідно слід зауважити, що деякі держави почали забезпечувати спільне утримання подружжів (у випадках, коли обох його членів позбавлено волі) і/ або, певну міру спілкування осіб різної статі, які утримуються у в'язницях. Комітет вітає так прогресивні зрушення, але за умови, що ув'язнені погоджуються брати участь у таких заходах і що їх ретельно відбирають та адекватно наглядають.

Рівний доступ до видів діяльності

25. Позбавленим волі жінкам змістовна діяльність (робота, отримання спеціальності, навчання, спорт, тощо) має бути доступна у тій же мірі, що аналогічно утримуваним ув'язненим чоловічої статі. Як зазначив Комітет у свої попередній Загальній доповіді, його делегації часто натрапляють на ситуації, коли в пенітенціарних закладах жінкам пропонують робити те, що їм нібито «належить» (наприклад, шиття або інше рукоділля), в той час, як ув'язненим чоловікам пропонують опанувати більш серйозні спеціальності.

Комітет гадає, що такий дискримінаційний підхід може лише підсилити застарілі стереотипні уявлення щодо соціальної ролі жінки. Більш того, за певних обставин відмова жінкам у рівному з чоловіками доступі до передбачених режимом видів діяльності може бути визнана поводженням, що принижує гідність людини.

Передпологовий і післяпологовий догляд

26. Необхідно докладати усіх зусиль для задоволення потреб позбавлених волі вагітних жінок в особливому харчуванні; їм треба пропонувати багату білками дієту та достатньо свіжих фруктів і овочів.

27. Є аксіомою те, що діти не мають народжуватись у тюрмах; схоже, що в державах Ради Європи існує практика переведення вагітних жінок, у певний момент, із ув'язнення до лікарень.

Утім, час від часу Комітету стає відомо про випадки, коли вагітних жінок наручниками або в інакший спосіб фіксують до ліжок або інших меблів під час гінекологічних обстежень і / або пологів. Такий підхід є абсолютно неприпустимим і безумовно класифікується як нелюдське і принизливе поводження. Потреби безпеки можна задовольняти і слід задовольняти зовсім іншими методами.

28. Багато ув'язнених жінок мають на піклуванні дітей або інших осіб, чиє благополуччя може потерпати внаслідок ув'язнення піклувальниці.¹

У цьому контексті особливо проблемним питанням є те, чи немовлятам та малим дітям можна перебувати у в'язниці разом із матір'ю, і якщо можна, то як довго. На це питання важко знайти відповідь, бо, з одного боку, в'язниця безумовно не може бути належним середовищем для немовляти чи малої дитини, а, з іншого боку, примусове розлучення матерів і малолітніх дітей є вкрай небажаним.

29. На погляд Комітету, основним міркуванням в усіх випадках має бути благополуччя дитини. Це, зокрема, означає, що будь-який передпологовий і післяпологовий догляд у місці позбавлення волі має дорівнювати догляду, який надається поза межами пенітенціарної системи. Якщо немовлята чи малі діти перебувають у тюремному середовищі, поводження з ними має бути під наглядом спеціалістів у сферах соціальної роботи і дитячого розвитку. Основною метою має стати створення сприятливого для дитини середовища, вільного від видимих ознак перебування за ґратами, без брязкоту ключів і охоронців у формах.

Також необхідно подбати, щоби у діточок, які зростають у в'язницях, нормально розвивались моторні та когнітивні навички. Зокрема, їм треба виділити достатньо місця для ігор і фізичних вправ, а також, коли це можливо, дозволяти залишати заклад і дізнаватись про звичайне життя за його стінами.

Сприяння участі в догляді за дитиною інших членів родини (наприклад, батька дитини), поза межами закладу, також допоможе зменшити тягар, який лежить на ув'язненій піклувальниці. Якщо таке не є можливим, варто обмірковувати варіант влаштування дитини в заклад ясельного типу. Завдяки цьому ув'язнені жінки зможуть брати участь у роботі чи інших видах передбаченої для тюрми діяльності в більшій мірі, ніж це було би можливим за інших обставин.

¹ Див. також Рекомендацію 1469 (2000) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо матерів та дітей у в'язницях.

Питання гігієни і здоров'я

30. Комітет вважає за доцільне привернути увагу до низки питань гігієни і здоров'я, коли потреби позбавлених волі жінок значно відрізняються від потреб чоловіків.

31. Особливі **гігієнічні потреби** жінок мають задовольнятись належним чином. Особливого значення набувають зручний доступ до санітарних вузлів та приміщень для миття, безпечне позбавлення від просякнутих кров'ю гігієнічних засобів, а також забезпечення відповідними гігієнічними засобами на кшталт гігієнічних прокладок і тампонів. Ненадання таких предметів першої необхідності може саме по собі означати поводження, що принижує гідність людини.

32. Також суттєво, щоби **охорона здоров'я** позбавлених волі осіб відповідала стандартному рівню медичного обслуговування у відповідній країні.

Що стосується жінок, позбавлених волі, то забезпечення додержання зазначеного вище принципу потребуватиме надання їм медичних та інших послуг медичними і сестринськими кадрами, які отримали спеціальну підготовку щодо охорони здоров'я жінок і, зокрема, обізнані в гінекології.

Більш того, профілактично-медичні заходи, які мають особливе значення для жінок (наприклад, обстеження задля виявлення раку грудей або матки) і здійснюються серед проживаючого у країні жіноцтва, мають також пропонуватись тим жінкам, яких позбавлено волі.

Рівні можливості щодо охорони здоров'я також означають, що позбавлені волі жінки мають таке ж право на особисту недоторканність і право приймати важливі для свого здоров'я рішення, як усі інші жінки. Зокрема, якщо жінки, котрі не позбавлені волі, можуть скористатись так званими «ранковими» пігулками для відвернення небажаної вагітності і/або якимось в інший спосіб перервати вагітність на її подальших стадіях, позбавленим волі жінкам слід надавати такі ж можливості.

33. Обов'язково, щоби позбавлені волі особи, котрі розпочали лікувальний курс до ув'язнення, могли продовжити його після поміщення в заклад, де їх утримуватимуть. У цьому зв'язку слід подбати про забезпечення місця утримання належними запасами спеціальних медичних засобів, які необхідні жінкам.

Що стосується, зокрема, контрацептивних таблеток, то варто пригадати, що подібні препарати подеколи прописують в інших, ніж попередження вагітності, цілях (наприклад, для полегшення сильного менструального болю). Той факт, що перебування жінки у закладі позбавлення волі може саме по собі значно зменшити вірогідність зачаття, не є достатньою причиною для незастосування зазначених медичних засобів.